

Vedran Vasiljević

USOR (uvod u rukopisni roman *Usor*)

Udahnuo je prvi plač praskozorjem, sa ranom maglom u oknu i oku. Bez suze i riječi. Puna usta na česrce. Jutrom, nauštrb zvijezda, primio nezagaslu iskru u lijevi, a kap strpljenja u desni dlan, vodonosni. U zreлом podnevu po čelu prvi put pomazan babinim ukovima. Po novom Zvezdanom kalendaru, svojedobno uvriježenom u Dolini maglovitih snohvatica, otpočeo je cvjetanj, mjesec nakon lova u mutnom. Po starom Snovidećem, ustaljenom u Ribarskom naselju od vjkada, nastupio je traven, mjesec poslije ranomrijesta. U oba kalendara padao je prvi dan u kom se ne dela. Po bapskim pričama, svečan i poštovan dan za odmor sa crvenim slovom i pupoljkom nadolazećeg proljeća. Pozdravljao se ranojutarnjim, a ispraćao kasnovečernjim zvonima. Dočekivao se suncem u izlasku na pet voda iz okruženja, darivan maglom u kojoj zvone daljine. Obuhvaćeni vidokrug u punoći pogleda podrhtavao je u oba oka. Zvonki cilik sa zvonika, tjerajući zimu iz naselja, prilagodljivo se širio kopnom i vodom; umivao se u jezeru, dudnjio po krovovima sojenica, poput odjeka odbijao se o zidove, sve do šume. Pokrivao je kao gruba vrljara upijajući se u drveće, nesiguran da li se prvo čisti tok cvasti ili sokova života. Na svaku petu godinu u puni sat iz naselja bi se oglasilo zvono davnina. Niz dolinsku maglu sjetno se pozivalo na početak vodenog posta. Samo se pete godine zvonilo na sva zvona. Znalo se i za kim zvone. Po starom kalendaru očekivale su se lučonoše, a po novom zvezdonosci. Po gatkama, ako se zvona u oba kalendara poklope na dan kada se ne dela očekivale su se vodonoše. Nisam potpuno siguran u to nošenje zvezdane luči, ali njegova vodena povezanost u potpunosti nosi tu ugatanu sigurnost niz Dolinu, nabreklu od magle i vlage. Rodio se kao drugorođenče po zrikavom dobu što je sa mrakom kroz prozor iscurilo do jutra. Trećerođenče iz doba u vremenu potrebnom da se kamen nakon Venere okrene oko svoje ose. Na petu godinu, po oba kalendara, bio je jedino muškorođenče u prvom propupalom danu

odmora sa crvenim slovom, a deveto zaokruženo u prikucanoj godini, koja visi i smatra se tekućom, sve dok niz drvenu gredu ne prekapa u stari kalendar. Trideset i treće, od ukupno šezdeset i devet novorođenčadi, iz Ribarskog naselja u vremenskom dobu potrebnom da bi se treći kamen od Sunca pet puta okrenuo oko Sunca. U povojima je nosio vodoljublje i opreznost prema vatri. Odrastao je nadomak bajkolikog jezera, uzvodno, ili uzasnovno, i u to vam nisam siguran, od ušća Jave u San, na lijevoj obali Opsjene, posljednjoj desnoj pritoci Jave.

Ja sam živio pored zagonetne bare, blizu bujičastih rastoka na tekućoj Opsjeni, odmah na početku dubokog jaza, nizasnovno, ili nizvodno (ponovna nesigurnost) od pomenutog ušća, samo na suprotnoj obali. Sve što je posjedovao bio je ribarski čamac sa jednim veslom, načinjen od hrasta kitnjaka, sa olistalom nadstrešnicom pletenom od upredene kostrike, orlove paprati i vrbopucnih grana u žalosti, koga je zajedno sa blatnjavom sojenicom u naslijeđe dobio. Imao je mačka sa vidnom dijagnozom poremećaja mačkovitosti, koji je umislio da je lovački pas, odazivao se na ime Juro, bio ćosav u desni brk i lajao na poštare. No, i pored živog mačka koji se posebno isticao bjelinom svog krzna i odanom psećom naravi, kao jamstveniku vjernog prijateljstva, dio ribolovaca iz Doline će ga smatrati za samotnjaka, iako ga je Juro uz nogu pratio u stopu. Nije se od njega nikuda odmicao. Dotrajali stubovi sojenice jesu. Godinama kaljeni vatrenim pomazanjem i žarenim suncem, prekaljeni ledom iz derikože i rastočenom iljagom, oslabljeni naletima talasa okuraženih vjetrom, nisu uspjeli izdržati mjesec nadolazećih poplava. Pobodeni u glibu i mulju pod silinom patvorbe odoljevali su dvadeset devet noći i trideset dana. Tridesetu noć sojenicu sa stubovima bez ispaljenog metka od nepoznatog strijelca iz Doline maglovitih snohvatica u bujicama osvoji riječna Opsjena. Rijeka zavadila obale. Ljudi s ljudima ne govore. Ujeo je vuk kenjca. I nema sjećanja. I nema kajanja. I nema spanjanja. Ni prigovaranja. Odronila se na tvoje oči. Nije joj bilo spasa. Čamac je uspio spasiti, ili je čamac uspio spasiti Juru i njega. I u to vam nisam siguran. Siguran sam da je ponosno nosio ime Usor. To ime bi po običaju Ribarskog naselja u naslijeđe dobijalo prvo muškorođenče u danu

početka vodenog posta, koji se svake pete godine uz suhu maglu iz Doline poštuje trideset i tri dana. Ni u značenje imena vam nisam siguran. Jedni su tvrdili da potiče od slavenske riječi V'SOR, što bi značilo ohol, ponosit, grub, srdit, osoran. Drugi su značenje imena dovodili u vezu sa ilirskim plemenom Oserijata, koje je u davninama nastanjivalo ovdašnje bajkolike prostore. Štaviše, ako se odbaci ilirski posvojni sufiks-ata, dobija se ime Oser (-is), očito Usor. Dok su treći tumačili da mu je ime povezano sa latinskom riječi usure, što bi u prevodu glasilo pravo na običaj. Kako su tadašnji predjeli oko jezera bili nepristupačni, oivičeni neprohodnim planinama i nepregaznom vododerinom, postadoše utočišta i drugim ilirima u (z)bijegu. Tu su uspjeli sačuvati svoja prava, i svoje običaje. Latini su cijelo područje prozvali Usure. On sam o tome nije ništa govorio. Ja ga nisam ni pitao. Činilo mi se kako mu ime ima povezanost sa sva tri tumačenja. Bio je tamnopusit i za glavu niži od mene. Nezreli ožiljci na obe ruke. U lijevoj (vičnijoj) vatra, u desnoj voda. Njegova ćelava lobanja sa vidnim šavom na potiljku, te nekoliko mjesta sa većim i manjim izbrazdanim udubljenima, nestašno je svjedočila o brojnim iskustvima, doživljenim i preživljenim, teškim i ličnim. Kao breme tuča nošenim kroz život za vratom. Nije iskustvo sve doživljeno i preživljeno, daleko od toga, već ono sa čim smo se susreli, razumjeli, i kroz primjenu za života mu naučili nauk. No, vratimo se na nestašnu lobanju koja je neodoljivo podsjećala na kotlić sa čergarskog ognjišta. Bakarni kotlić, ulubljen i garav. Svi su ga zvali Usor. Ja sam ga zvao Gari. Nosio je širok osmijeh, pušio u lulu od gorskog javora i bio ćosav u lijevi brk. Ali, sve to nije važno, kažu da izgled ne čini čovjeka, kao ni ime, nadimak, boja kože, oblik glave, dužina kose i visina. Sve vidno i pomenuto bitno je tijelu, a mi nismo samo to. Postoji za nas nešto bitnije, nešto što u oku vidljivo nije. Osjećanja su nam bitna. Bar se tako vjeruje u Ribarskom naselju. Njihova predanja kažu kako je po potrebi kreacije Kreator na posudbu duši podario tijelo za kretanje po vidnom, i kao zaštitni omotač u vječitom postojanju. Besmisleno je poistovjećivanje sa tijelom. Ono nije vječno. Ima svoj rok trajanja. Traje dok ima vitalne energije, koja je potrošna. Kada se energija istroši tijelo se prosto ugasi. Ne trebamo se zbog toga plašiti. Strah od smrti raširen u Dolini je paralaza. Tijelo umire dok duša nastavlja sa seobom u novo tijelo. Novi izgled, mogućnosti, izbori, događaji, reakcije i djelovanja. Događaje određuje Krea-

tor, reakciju biramo mi, dok je posljedica svega život. Ako predanja iz plemena lažu, ne lažu osjećanja.

Znali smo se odavno iz prvih igrarija po majdanskim vrtačama, prije nego što je ustajala voda iz starog jezera postala protočna i kroz cijevi potekla niz Dolinu. Poznavali dugo, još od djetinjstva. Upoznao sam ga na pijaci pored Ribarskog naselja gdje je uz drvokrase prodavao grnčariju, riblje brašno i ulje na kašiku. Nisam siguran ni u tačnost tvrdnji sa kojim započinju tri prethodne rečenice. Nismo se tada znali, niti poznavali. Nismo se ni upoznali baš tad. Sigurnije će biti da smo se sreli na obali i kroz vodookruženje upoznavali još iz djetinjstva. Unatoč proljeću ptica, za krijesnicom smo svica uhodili. Sa obalom pričali na vodenom, a zasmijavali je jezikom bilja. Za istinu, upoznali smo se po završetku vodenih predanja. U naselju se predanje uzima kao blago predaka povjereno na čuvanje. Dar koji se naslijedi preko koljena. Vjerovanje je da se očuvaju samo predanja koja se od izvora neokrnjeno prenesu preko tri koljena. Kroz predanja se daruju st(v)ar(n)a znanja o životu. I o prirodi. Ona se najlakše pamte kroz maštovitost priče. Odatle se i bajkoslovje ukorijenilo u jeziku Ribarskog naselja. U Dolini se bajke smatraju izmišljenim pričama za laku noć, jednakim mitu i legendi. Ustvari, bajke, mitovi i legende stvarnije su od dolinskih zabluda. U njima se dosjetljivo govori o pravim i neupitnim znanjima sa puno istine, to će vam pročitati i gatare iz šare na graorastom zrnu. Tako je govorio Usor. Dobro sam siguran u to. Baš kao što dobro pamtim i naš prvi susret, koji se tokom misli kroz pola vijeka staru maglu sa obale nepričanih priča, pronosi u nove redove.

Na drugi dan grozdobera, mjeseca tekućeg kroz Dolinu po novom kalendaru, napunio sam petu kopnenu godinu i za rodni dan od jesenjih kiša dobio suhi kašalj. Po treći put za redom. Poklon razdražljiv u danima povišene vlage i tokom njihovih noći. Naročito naporan u prijetnjama koje je podržavalo i mišljenje ljekara iz ambulante, suhi kašalj sa mogućnošću prerastanja u akutni bronhitis. Sve zbog povećane vlage u zraku, kako je tvrdio liječnik. Suhi kašalj se nije smirivao ni sa propisanim sirupom spravljenim u ljekarni. Tako iritantan i uporan držao bi me budnim sve do novog jutra u magli, takođe suhoj i upornoj poput kašlja. Po starom kalendaru kroz naselje je tekao suh dan, peti u mjesecu rujenu, šesti u sedmici. Sutra će osvanuti dan za odmor kada se ne dela. Majka me je nakon do-

ručka pozvala u šetnju. Stigavši do borove šume pored jezera, skrenuli smo na stazu nedaleko od Ribarskog naselja. Miris četine je škakljao nosnice ugodno milujući nadražene bronhije. Krivudavom stazom brzo smo stigli, ili dokrivudali(?) do riblje pijace. Pažnju nam privukoše vretenaste minijature drvenih kumira i oslikana grnčarija u boji proljećnih oranica. Bila ih je prepuna tezga. Većinu drvokrasi krasili su meni nepoznati simboli. Vremenom ću pored tezge saznati njihove nazive i značenja. Na sitnijoj grnčariji nalazili su se jednostavniji simboli, prednjačile su kružne spirale na glinenim kašikama, koje su se završavale, ili su počinjale, oko polovine njene drške. U to nisam bio siguran, ali krajem tekućeg mjeseca sam se uvjerio u njihovu sigurnu gorčinu i blagotvornost. Motivi na zemljanom posuđu bili su vezani za život uz vodu. Iza tezge, na brašnjavim prtenim džakovima sjedio je tamnopusi dječak. Kasnije će nam se predstaviti neobičnim imenom-Usor. Po dubini u pogledu činio se duplo starijim od mene, a trostruko po bajkoslovnom govoru. Sa širokim osmijehom grickao je stabljiku mlade kiselice i milovao u krilu zadrijemalo žuto maće. Osunčano okruženje je mirisalo po svježoj ribi. Mlađa žena ga upita za dva frotlja ribljeg ulja; pružajući mu bocu od prozirnog stakla. Zagleđan u bocu obrati joj se sa ozbiljnošću u dječaćkom glasu: Staklo i ribe se ne podnose, potvrdiće vam to svaka zarobljena riba iz akvarijuma. Isto kao ni svjetlost propuštena kroz staklo sa ribljim uljem. U prozirnim bocama ulje se brzo užegne. Žuto sunce će vam potvrditi. Na riječ žuto maće podiže glavu, zijevenu široko razjapljenih čeljusti, ili su mu to bila usta (?), pa iskoči iz usnulog krila, protegnu se ispred naših nogu i počne sa umiljavanjem. Majka čučnu i pomilova žutu lopticu baš kada taman oblak prekri sunce. Kroz vazduh prostruji miris vlage. Dočekao sam ga kašljem, poznatim i suhim. Nije se dugo zadržao. Umiri se prvim sjajem iz zrake, dovoljno oštirim da probode tamu u oblaku. U okruženje se povrati miris svježih ribe. Povrati se i ozbiljnost u dječaćkom glasu: Uvođenje Zvezdanog kalendara negativno će se odraziti na vodene tokove u Dolini. Posljedice raskoraka osjetiti će cijela okolina. Poljuljani prirodni sklad uslovit će poremećaj među vodenim danima. Na to su prvo upozoravale bereginje i zvjerlače sa desnog ruba zagonetne bare, podržali su ih vidari iz naselja, vjedogonje i rusalke iz svježih zaboravljenih virova, vodarkinje pod vilinskim vodopadima, Danica iz zvjezdanih uvala, Zora i dodola sa ćudljivih polja. Svi

su tvrdili da će poremećaj u skladu osjetiti prvenstveno grudobolnici, i tu im se ništa nije moglo spočitavati. Da bi djelovanje bilo blagodetno pažnja se mora usmjeriti na uzrok. Naposljetku, najbolji pokazatelj je kašalj koji se u široj okolini uspješno umiruje sa usklađivanjem vodenih dana u oba kalendara. Jedino u Dolini se smatra za praznovjerje i obični paganski ritual. Podozriva pogleda, sa vjerom u medicinu koja djeluje na posljedice, prednost će dati sirupu, čija djelotvornost razdragano kašlje uz maglu. Prije pet godina, upola mlađi, na rodni dan sam od ozeblih nogu dobio isti takav kašalj. Trajno su ga umirili baka i djed pomoću tablica samoniklog bilja i sa povraćenim skladom u vodenim danima. Kada je tvoj rodni dan, i koliko kopnenih godina uporno kašlješ; nenadano je upitao Usor sa mirom u lijevom oku. Desnim, nemirnim, hrlao je gledao (krivudao) niz šumsku stazu, kao da iščekuje nečiji povratak. Po novom kalendaru, juče smo proslavili moj rodni dan po peti put, a sa kašljem se susrećem treću godinu zaredom; izustih u dahu. Pogled lijevog oka mu u miru odluta do stabla, tu se na kratko zamisli, ubrzo se vrati skrivajući osmijeh ispod gornje usne. Povrati se i potreban mir kako bi se priča nastavila: Drugog dana po novom, a petog po starom kalendaru, poremećena su tri vodena dana. Tri posljednja svanuća u rodnom mjesecu, ispod stabla čuvara na obali, trebaš popiti tri glinene kašike ribljeg ulja od ulova sa tri vode, i tri kapi esencije biljke mjeseca. Trećeg dana, u neko doba noći, kašalj će za svagda proći...

Ništa lakše, nasmija se majka, potom nam u šali predloži situaciju: Glinenu kašiku ćemo kupiti od tebe, svitanje na vodi dostupno je svima, pride, poznat nam je i mjesec, još da pronađemo baku i djeda sa tablicama, ulje i esenciju biljke, drvo koje čuva obalu koja čuva drvo, i čiča miča, iščupali kašalj poput repe iz dječijih priča. Uglas smo se nasmijali. Žučo zijevenu kao da se i on smije. Ubrzo, smijeh ispuni tezgu, i nalik zarazi nastavi se širiti po tezgama na pijaci. A onda, nakon sljedećeg pitanja, tezga puna smijeha je utihnula: Gdje da potražimo babu i djeda? Usor se uozbilji, široki osmijeh mu se suzi upola, svečano ozbiljan, nastavio je priču dozrelim glasom, potrebnim da bi se ukazalo na veliko poštovanje:

Bakini preci po muškoj liniji bili su umiješne konjokrote, neumorni u jahanju, vični osedlavanju, lovu i praćenju tragova. Po ženskoj liniji na dar je dobila mirisna znanja isključujući u familiji travara, sakupljana devet koljena, po

razbacanim obroncima smilja, i u biljegu sunca na kotledonu bosilja. U šestoj godini, na rodni dan, usnila je bronzani prsten i kovačku vatru, nakon tri godine čudan zapis u jasenu i sojenicu u magli, a u šesnaestoj, snovi su joj na jezeru oživjeli. Jahala je konje bez sedla. Protiv uroka vezivala im je crvene upredenice namjesto uzda i u grivu uplitala brijestove perle i praporce od orahove ljuske, darivala glavu oreolima od livadskog cvijeća i kitila tuđim perjem zamišljajući krila. Kao amajliju u pasu je skrivala srebreni medaljon sa sinvolom Šumske majke, gospodarice šume, zaštitnice šumskih životinja, lovaca i sakupljača, pred čijom se ljepotom drveće savijalo do zemlje, a pod pasom u maramici umotan korijen istoimene trave, ubran u proljeće pored gorskog potoka, prije nego što kukavica zakuka. Nerotkinje okađene tim korijenom ostajale su bremenite. Djed je rođen u porodici vidara. Pristup iscjeliteljskim znanjima dobio je po ženskoj liniji u sedmoj godini i koljenu. Po muškoj liniji, upamćeni predački korijeni protežu se do hromih kovača, koji su umjeli iscijediti metal iz kamena. Odbivši rimsku naklonost, preci su kroz prabune, kanjone i šume, pregazili silinu šest mrkoplavih matica i kroz uzani klanac kročili na polutaman put. Nisu znali kuda ih vodi, ali su spasonosno vjerovali u njega. Put ih je preko planinskog vrha, odvajkada znanog kao Tajan, doveo do jezera gdje su od starosjedilaca dobili blago slovo o suživotu na obali. Tamo su bili svi(m) bogovima mili. Djed je prvi put živom vatrom potpalio kovačku peć u trećoj, a potkovicu okalio u šestoj godini života. U kolijevci je za amajliju dobio medaljon u pozlati sa sinvolom Svaroga, boga sunca, čuvara vatre i zaštitnika kovača, koji je na nebo okačio iskovano sunce i zvijezde. Amajliju je izgubio u šumi za deveti rodni dan. Baka je bila tri mjeseca starija od djeda. Upoznali su na njegov petnaesti rodni dan kada je u laganom kasu dojahala do sojenice na konju bez sedla i potkovića. Sunce se primicalo podnevu, a on tek prillegao na slamaricu da odmori. Upravo je završio sa čišćenjem noćasnog ulova. Iako riba nije bila naročito krupna, po težini se ulov smatrao za jedan od boljih u periodu rujke, po starom kalendaru. Po novom, tekla je sezona podusta. Kako god, djed je morao ubrzati sa čišćenjem ulova. Otac se u podne vraća iz jutarnjeg cuga. Nije dobro da neočišćena riba dočeka svježju. To se u naselju vrjednuje koliko i svako drugo pretjerivanje. Postoji nepisani vodeni zakon, koji tokom babina bake unučićima šapuću u kolijevku. Istu predaju im za vrijeme prvog vodenog posta prije spavanja

nastavlja pričati djed. Zakon pominje i devet iskonskih vrlina koje poštuju svi koji su pri rodu. Po njemu su prekršena prva i treća podrazumijevana vrлина, poštovanje i umjerenost. Postoji i vjerovanje da kao nagradu u narednom izlasku na vodu oko dobije mutan pogled, a ramena dvije lijeve ruke. Mreže će se mrsiti, zapinjati otežanja, ispravljati udice i kidati sistemi zbog nepoštovanja (u)lova. Preostalih sedam vrjednota ostavljamo za neki drugi put, a sada se vraćamo podnevu, slamarici, odmoru i baki. Kroz prozor će je lijeno najaviti neobično umirujući ritam laganog kasa, nalik praporcima bez metalnog prizvuka. Djedu je nedostajao jedan korak za prelazak pod vlasti sna kada se neobični zvuk prijatno uvukao u uho. Nije bio svjestan momenta kada mu se zvuk iz uha provukao do misli. Umirujuću srodnost osjetio je još davno u vodenici kada su iz koša procurila zrna kukuruza i kroz cajgaru otpočela ples po kamenom žrvanju mlina. Nesvjesnom misli odlutao je do očeve vodenice i kod brane se ogledao na površini jaza. Djed je ostao smiren, dok se misao poprilično uznemirila. Nova misao požurivala ih je nazad u sojenicu. Tačnije, bježala je od odraza na površini jaza, gdje je omeđen branom od djetinjstva čekao upamćeni strah. Staro vjerovanje da u jazu živi potopljena vojska od stotinu vodenjaka koja do prvih pijetlova čuva Opsjenu, a ispod brane vodeni duh Vodan sa služavkama rusalkama. Ako po mjesecini vidiš odraz svog lica na površini Vodan će prije nego što te povuče za bradu na dno jaza tri puta pozvati tvoje ime. Muški ga mogu vidjeti bez posljedica jedino ako u ponoć uđu u rijeku sa kolcem. Kada vrhom koca dodirnu dno rijeke, treba da kažu: Pobratime, hodi ovamo! Ubrzo će se njegov lik pojaviti na površini vode. Nadalje sa oprezom, ne treba se sklupati nikakav dogovor. Po pregovoru obično se završi duboko na dnu. Ni đavo ne zna gdje ala spava. Žena ga može prizvati ako naga uđe u rijeku i dok raspliće kosu izgovori bajalicu, zapisanu u drvetu odakle se razvilo sve što puže, hoda i leti. Nakon bjanja, uz odgovarajuću žrtvu, može tražiti šta joj je po volji. Iz usnule zamišljenosti trgao ga je kas koji usitni u ritmu. Kao zvuk kada se u tišini po stolu raspu zrna riže. Zvukovi su utihnuli, čulo se samo jedno kratko konjsko rzanje, tek da priča ne bi zanijemila. To ga je izmamilo na verandu gdje se u čudu zagledao sudbini u oči. O tome je spjevao i pjesmu. Pamtim kada je ustao u jednoj od tiših besjeda, poklonio se, i glasno izgovorio: U stubove podno sojenice ljutit grom da je udario, rodni dan tako da čestita,

mного bi me manje potresao od ukaza čudna u čudnom podnevu. Potom je nastavio tiho, skoro pa šapatom:

Umotana u bjelinu tkanu,
na sapima nekrotiva ata,
što ne spozna sudbu osedlanu,
nit od štale zaključana vrata,
trogroma joj munja u očima,
u pogledu jutarnja joj rosa,
at se jedva kreće po kamenju,
teško kasa kopita mu bosa,
sve se nada ući će u bajku.
Sudba smiješkom poigra se greškom.
A u bajku pjesma se sakrila,
i pegaz, i vila, bez roga i krila.

Nakon riječi krila, djed je šakama pokrio usta, pokušavajući da spriječi najavu smijeha. Bezuspješno. Smijeh je nadjačao snagu šaka. Baka je zaprijetila kažiprstom, činilo se kako će ga pogledom presjeći na pola. Reče kako mu suze neće teći samo od smijeha, ako se ponovo usudi pomenuti čudno ukazanje. Moglo bi mu se svašta ukazati. Djed je klimnuo glavom. Još jednom za ovog života djed je ustao za besjedom, poklonio se, i prije no što je izustio i slova, obasut je salvom bakinih pogrda. Nisam bio siguran da li je buru pokrenulo dato obećanje, ili, nešto treće, nešto nalik uvredi, ali sam siguran da nikada do tad, niti poslije, nisam čuo da je baka podigla ton. Riječi odzvoniše rečenicama, meni poprilično nejasnim. Govorila je o ismijavanju zlatnih sjećanja, o dodavanju i izokretanju riječi, o pjesmi u kojoj je prvi put osjetila da osim konja još nekome uistinu pripada. Potom se poklonila, i čeznutljivim glasom (Prepunim prezrele sjete i nečeg neobično lijepozvučnog, nečeg što ispod knjiške prašine još imenovano nije, što nadilazi sve snohvatice bajne i čarolije poboravljene po bajkama.) izgovorila njoj prve posvećene stihove:

Nekrotive ate, iz pjesme krilate,
za oblak pripete, puštaš da polete,
sa konjima vranim, na krilima tajnim,
po bajkama rajnim,
kopito nek brodi, nebom ko po vodi.

Nakon toga je zastala i kao da na pijaci prodaje unikatnu robu, dva puta glasno uzviknula: Krilate stihove za konja! Krilate stihove za konja!

U vazduhu se jasno čulo kad joj je pukao glas. Potom se spustila na verandu i prekrila usta desnim dlanom. Djed je pokrio oči sa oba dlana. Nijem i crven u obrazima, spustio

je glavu u bakino krilo. Dok ga je lijevom rukom češkala po potiljku, bio sam siguran kako krije lice da mu ne bi vidjeli suze...

Vratimo se u njegov petnaesti rodni dan, kada mu je baka u zamjenu za prvo potkivanje ponudila Svarogov medaljon u pozlati, pronađen na javi ispod jasena, kog je usnila prije šest godina. Osopnut, djed je prihvatio ponudu. Sumnjičav zbog medaljona tu godinu iz potaje je gledao u baku kako u prikupljenom kasu, učestalo projaše naseljem. Početkom iduće godine, u bakrorezu je ukraasio prsten, tako, da se ljepota njegovih šara još pominje širinom maglovite Doline. Na ljeto, dali su zavjet ispod jasena iz sna, a pred zimu, po rođenju mog oca, započeli su život u sojenici. Baka se preselila u osamdesetoj, godinu nakon zadnjeg vodenog posta, tri mjeseca kasnije, i djed za njom. Upamtio sam sijaset pouka iz ljetnjih besjeda bake i djeda. Na pragu sojenice, za vrijeme zvjezdanih večeri slušao sam od izvora čiste predaje prirode, sa zemlje, i iz vode. Poučavale su da povezanost sa prirodom znači biti pri rodu, a udaljavanje donosi svojevrsna prokletstva na cijeli rod. Odrođen narod je izgubljen narod, znala je često kazati baka, kružeći kažiprstom po unutrašnjem rubu sunca od tinte oko zgloba desne ruke. Djed je tajnu iscjeljenja prenosio dlanovima, dok je baka zalijevala moći bilja, rasađene po spoljnim rubovima gena. U naslijeđe su mi ostavili blatnjavu sojenicu i darove, što se znanjem na koljeno prenose. Majku pamtim iz njihovih priča. Rođena je u grnčarskoj familiji po muškoj liniji. Ženska linija je iz familije jasnovida nosila energiju pozitivnih i svijetlih sila prirode, služeći se znanjima praprogenjenih veduna. Svake godine, na koljenima su cjelivale majku zemlju duhom plodnosti, prije sjetve i zahvalno igrale u kolu nakon žetve. Znale su svih sedam sastojaka za spravljanje napitka koji zalutale iz svijeta bunike vraća u pojavni svijet, saliti stravu u vosku i olovu, pogledom skinuti urok, a pljuvačkom bradavicu. Tetovirale su sinvol sunca na zglobu desne ruke i u proljeće slavile boginju Ladu. Svake godine, njoj u čast, za prvu ravnodnevnicu, na raskršću su prije večeri palile vatru, i preskakale po tri puta, u četiri strane, osim u noćima punog mjeseca, kada su u višeglasju pjevale laduvane. Kažu da je majka imala vještiju lijevu ruku, glas anđela, usta puna blagog slovoja i dva srca. Modro i zeleno. Prvo za porodicu, drugo za životinje. Preselila se prije dva vodena posta, dok je pokušavala spasiti jednogodišnju mačku sa prvim okotom u stomaku, zarobljenu na tavanu vodenice,

potpuno opkoljene vrtlozima u obruč, koji se brzinom vodene stihije sužava ispred ulaznih vrata. U kolijevci mi je ostavila ljubav prema životinjama i grnčarsko kolo ispod trijema sojenice. Otac je bio ribar sa pet voda, u genima se nisu razvili darovi, suhim zlatom roditeljstva zalivani, nego su djedove protočne predaje u njemu izbistrile vodeni gen. Djed mu je važio za ribara sa četiri vode u protoku. Mogao je iz ribe iscijediti ulje sa golom šakom desne ruke. U lijevoj je nosio vještine drvodjelja, a po goljoj bradi nadimak Ćoso, što će se u narodnim predajama smatrati oličenjem mudra, iskusna čovjeka, lukavca. Sa šesnaest godina, po dobitku sina, na mjestu gdje se sa desna i lijeva u Opsjenu ulijeva, po jedan potok, ponosnoj vodi pregradio je tok. Branom od sedre i mlade vrbe, upletene oko drvene grede, uspio je dio vode usmjeriti u jaz. Vodenicu je sagradio na kraju jaza za tri dana, četvrtog; izdubio bukov badanj, petog; za čuvara obale zasadio jabuku kolačaru u podjazu, šestog; pčelama od mladica gloga ispleo trnku i obljepio je blatnjavom trinom. Sedmi dan nije delao. Sutradan, po otvaranju ustave, nakon što je silina vodene izdašnosti na cipunu pokrenula vitlo sa tri-deset i tri pera, prvi put je uživao u protočnoj svježini koja mu se prilagodljivo širila po mislima, odveć sviknutim na vodenu ustaljenost jezera. Narednih šesnaest godina noću je u naselju sanjao prijatnost protoka. Kada je njegov sin dobio sina, napustio je sojenicu i u vodenici nastavio život okupan protokom. Jutrom; kada nije lovio ribu, ispirao je zlato u lijevom, a danju u desnom potoku. Po podne; sjedio je ispod jabuke do večeri i rezbario talismane od tise. Noću je spavao na pola uha ispod prtenih džakova, oprezan, budio bi se sa svakim zvukom, viještima penjanju na tavan. Preselio se prije tri vodena posta. Ocu je ostavio protočnu prilagodljivost u mislima, vodenicu i čamac sa dva vesla od hrasta kitnjaka. Nisam upamtio oca. Nisam ni vodenicu. Preselio se sa veslom u ruci u pokušajima da kroz mali otvor na tavanu izvuče majku zarobljenu sa mahnitom brzinom vode u nadolasku, odmah nakon što mu je kroz isti otvor uspjela doturiti u ruke jednogodišnju mačku, zabrinutu za živote u stomaku sa ušima na pomolu. Pod upornim i jakim naletima Opsjene, ojačala stihija je u bujici probila odveć oslabljenu branu. Nivo u porastu je dostigao dovoljnu visinu da kroz šupljine između dasaka na stropu, otpočne kvasiti džakove, nasumično razbacane po tavanskom podu vodenice. Podivljala, bijesna i u vrtlozima zapjenila matica, vukla je čamac pored potopljenih

desnih zidova ka uskomešanom krugu. Nalik zemljotresu, na koji zemlja prethodno tri puta upozori sa podrhtanjem u tabanima, otac je iz podrhtavanja drvenog poda čamca mogao uviditi početak, sredinu i kraj mjeseca velikih nadolazećih poplava. To što nije uspio da uvidi bila je brzina okretanja vrtloga sa kojom je vrtoglavo izbačen iz čamca. Posljednje što se vidjelo na obodu kovitlaca bila je desna ruka, koja čvrsto drži veslo pri kraju, dok je iza oblog rukohvata u rascjepu voda ostavljala trag u pjeni. Za drugi kraj vesla, čvrstinom lijeve ruke držala se majka. Sve do vodene navale uspjela ih je zadržati snagom desne ruke, kojom se držala za drveni ram tavanskog otvora. Okuražen neukroćenim moćima prirode, novim bočnim udarom, tok povuče prvo oca, za njim veslo i lijevom rukom spojenu majku, potom i njenu desnu ruku sa otkinutim komadom drvenog rama.

Svjestan sam da prošlost odlazi u nepovrat, kao i da ne postoji čovjek bez nje. Prošlost je nepobitni dokaz da se živjelo, ali, sva dublja razmišljanja o njoj ustvari su potpuno nebitna. Dugo mi je trebalo da saznanje o nebitnosti reflektujem i u životu, da se oslobodim stega prošlosti, koje utičući na sadašnjost ujedno utiču i na budućnost. Nema čovjeka bez prošlosti i patnje. Može se tuga skrivati iza lažnog osmijeha, no cilj je promašen. A krajnji cilj treba da se sjaji poput iskrenog osmijeha na usnama, radosti srca ili sreće u obe zjenice. Jednostavnije, da sija poput ljubavi. Nema radosti sve dok se iz srca ne potisne i posljednji dašak tuge. Tako ti je u životu. Jedna stvar potire drugu; svjetlo-tamu, sreća-tugu, toplo-hladno, lijepo-gadno, istinu-laž, lijenost-rad, let-pad... Mogao bi da nastavim sa nabranjem potiranja sve dok se Opsjena ne ulije u Javu, pa i dalje do ušća u San, ali neću. Iz svega sam uvidio da su jedino oprost i zaborav bestidno rješenje. Pomiriti se i zaboraviti sve nepotrebno. Sve stege prošlog u mislima treba zamjeniti budućim mislima, sličnim mislima usamljenog sanjara. Gdje te okruženje ne dotiče kao u stvarnosti, gdje potiranja iz prizemnih realnosti prestaju da vrijede, gdje se ne čuje lelek žalopojki i tužbalica. Gdje nema grozničavih priviđenja i slobode posrnule u vjekovne dogme. Gdje zgusnute misli, propadajući kroz ponore života ne poprimaju primjese epske tuge. Od koje nastaju zgusnuti nemiri prošlosti i zbitije prividnih sličnosti. Već da se nad obalom rasprsnu u oblak usnulih ptica sa sanjarskim sjajem u mislima, kojim možemo uticati na buduću radosti. Tek kada smo spremni za oprost i u pomirenosti

sa kosmosom prestajemo da pritajeno patimo u sebi. Gdje se završavaju osjećaji radosti i sreće tu nastavlja milosrđe. Za milosrđe nismo dovoljni samo mi, potrebni su i drugi. Potrebne su i neke druge energije, neiscrpne, koje ne potiču sa ovog, oku vidnog svijeta. Milosrđe je neuporedivo šire i dublje od osjećaja sreće i radosti, jer milosrđe se ne prima kao dar. Milosrđe se daruje. Milost se prima. Tada to nisam znao. Danas znam. Možda u Dolini, daleko od vode i znanja koje u sebi nosi, sve izgleda drugačije. Tamo je bitnije koga, a ne šta znamo...

Bez obzira što se ne poznajemo baš dobro, šumski put te nije slučajno naveo prema tezgi, potvrditi će gnijezdo na vrhu drveta sa koga se jasnije vidi šuma. U naselju slučajnosti ne postoje, sve se odvija po planu nekih viših

i višljih ciljeva, koje mi maleni još ne umijemo razumjeti. Kada idući put dođeš namjerno na pijacu, mogao bih ti ispričati prekrasne priče o nepokornoj kraljici vilinske ljepote, hrabrijoj od lava i mudrijoj od zmije, o stjenovitom sunovratu između sjaja munje i gromoglasnog praska, o pećini suza na visokom otoku i potoku isplakanog vrela, o tajanstvu zaključanom iza petoro vrata, o povezanosti između sedam podzemnih jezera i rijeke u ponoru, o sjaju u dubokoj škrinji skrivenoj u utrobi planine, o prokletstvu tragača za husarskim blagom, o nepravdom odnosu brojnosti u bitkama na jednoj rijeci i dva mora; Ili možda o ožiljku na očevom dlanu po liniji života, koji je napravio krišom sa djedovim brijačem, pošto mu se linija života dobijena po rođenju nije svidjela.